

tý až devátý svazek umožňuje, popř. umožní také filosofovi, který se specializuje na kritiku buržoazní filosofie, aby se mohl důkladně a bez velkých technických potíží zamýšlet nejen nad historií filosofického myšlení novověku, ale také nad mnohými

souvislostmi kritizovaného směru s ostatními filosofickými směry a tendencemi. Recenzovaný svazek skutečně v bohaté míře tento smysl, toto poslání celé Antologie naplňuje.

Ludvík Tošenovský

METODOLÓGOV POHLAD NA FILOZOFIU

Riškova knižka o metodológii a filozofii¹ je tematicky ojedinelá v domácej produkcii; zaoberá sa problémom, ktorý ani v svetovej literatúre nie je predmetom častej pozornosti. Preto sa nazdávam, že už samo objavenie sa takéhoto titulu je v kontexte slovenskej filozofie natoľko významným faktorom, že si zaslúži — žiaľ, aspoň oneskorenú — recenziu.

Riška vychádza zo všeobecnejších polôh (charakterizuje metodológiu, logiku a filozofiu a ich vzájomné vzťahy, analyzuje pojem metódy a načrtáva logickú analýzu jazyka), prechádza postupne k „metafilozofickým“ úvahám o jazyku filozofie, o význame a pravdivosti filozofických výrokov, o filozofickom uvažovaní a princípoch filozofie, kladie si otázku, o čom hovoria výroky filozofie, a v posledných dvoch kapitolách hovorí o filozofickej analýze a o chápaní filozofických metód.

Práca nepredpokladá nijaké poznatky z logiky a metodológie, preto aspoň náznakovito zavádza na vhodných miestach mnoho pojmov a načrtáva rôzne logické a metodologické teórie, ktoré môžu byť relevantné pre metafilozofické úvahy. Ide napríklad o pojmy algoritmu, syntaktických kategórií, logickej formy, kognitívneho, emotívneho a motivačného významu, zmyslu a denotátu, formálnych a materiálnych chýb v usudzovaní, axiomatizácie, analytickej a priórnej pravdivosti, význa-

mového postulátu, definície, vyplývania, pravdepodobného usudzovania, nezlučiteľnosti, interpretácie formalizovaných systémov, explikácie, univerzálií atď. a o teórie, ako: Tarského teória pravdy, novopozitivistická kritika významu filozofických výrokov, Quineova teória ontologickej závislosti, Russellova teória typov, kalkuly individuí, formálne ontológie, teória deskripcií a podobne. Na mnohých miestach sa uspokojuje iba s tým, že zdôrazní význam určitého pojmu alebo teórie pre filozofiu a odkáže na literatúru, v ktorej sa možno s danou problematikou oboznámiť podrobnejšie. V tejto súvislosti treba poznamenať, že Ríškova veľká informovanosť je neobyčajne cenná a podstatne prispieva k hodnote knižky — vďaka tejto veľkej informovanosti je práca vlastne veľmi zasväteným úvodom do štúdia rozoberaných problémov, pričom odkazy na literatúru plnia funkciu spoľahlivých sprievodcov po tejto u nás neznámej oblasti. V tomto smere nesmierne zvyšuje klady knihy aj bohatá bibliografia.

Zaujímavá je kapitola o filozofickej analýze, obsahujúca momenty z predhistórie analytickej filozofie a rozlíšenie jazykovej, konceptuálnej a vecnej analýzy. Pokiaľ viem, ide o prvé miesto v slovenskej filozofickej literatúre, ktoré by poukazovalo na to, že analytickú filozofiu nemožno stožňovať s logickým empirizmom a ktoré by zoznamovalo čitateľa s britskou analyticou a lingvistickou filozofiou.

Ďalším dôležitým kladom knižky je, že sa neuspokojuje so simplifikujúcim a ra-

¹ Augustín Ríška, *Metodológia a filozofia*, Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1968, s. 202.

dikalistickým pohľadom, ku ktorému logici a metodológovia uvažujúci o filozofiiávajú obyčajne veľmi blízko. Riška sa usiluje byť maximálne tolerantný a pokúša sa o využitie všetkých príležitostí pre porozumenie medzi metodológom a filozofom, pre starostlivé hľadanie racionálneho, kognitívneho (v najširšom zmysle slova) obsahu filozofických koncepcií.

V tomto bode sa však začínajú moje kritické výhrady. Domnievam sa, že Riškova nadmerná tolerancia viedla na niektorých miestach k nejasnostiam (napríklad v súvislosti s kognitívnym významom filozofických výrokov). Na jednej strane — pravdepodobne veľmi správne — odmietal požadovať existujúce metodologické koncepcie a kritériá za poslednú a rozhodujúcu inštanciu pri zodpovedaní metafizických otázok, no na druhej strane sa uspokojil s tým, že pripustil nejaké matné riešenie bez dobre predstaviteľných kontúr. Obávam sa, že pritom podľahol podvedomej snahe radšej tolerovať existujúci metodologický stav vo filozofii, ako ho podrobiť viac ako ostrej kritike. Takýto postup je iste z hľadiska filozofa zaujímajúceho sa o metodologické problémy, ale zaťaženého silnou mimoracionálnou vierou (alebo iba začínajúceho sa orientovať v metodologickej problematike) psychologicky prijateľnejší, ale neviem, či plodnejší. Ostré stavenie problémov a radikálne riešenia obyčajne vedú k väčším pokrokom.

Spomínaný nedostatok (niektoré hmlis-

tejšie miesta) závisí aj od zvoleného spôsobu výkladu. Riškovi nešlo pri danom rozsahu práce a zvolených úlohách (poukázať na možnosti a predpoklady logicko-metodologického skúmania filozofických metód) o konštruktívny výklad, vychádzajúci z elementárnych základov a starostlivo krok za krokom rozvíjaný, ale skôr o vzájomne pospájaný, ale — dalo by sa povedať — glosovitý prístup k veľmi širokému okruhu problémov. Preto táto knižka miestami pôsobí ako knižka komentárov k známym alebo neznámym veciam. Nekonštruktívnosť výkladu zapričínuje, myslím, dve veci: ľuďom nedostatočne informovaným a nezorientovaným v problematike môže byť knižka značne nezrozumiteľná (napriek snahe o popularizáciu a napriek vyhýbaniu sa argumentáciám predpokladajúcim čo i len prvky techník súčasnej logiky) a ľuďom zorientovaným môže byť miestami príliš neurčitá a málo hovoriaca.

I pri týchto výhradách, priznám sa, že podmienených aj osobným vkusom, treba Riškovu knižku privítať ako priekopnícky čin, svedčiaci o jeho značnej erudovanosti a o jeho citlivom prístupe k zložitým problémom. Dúfame, že recenzovaná knižka (tým, že ukázala mnohé dôležité body, v ktorých možno zvyšovať logickometodologickú kultúru filozofie) ovplyvní časom aspoň čiastočne spôsob práce v našej filozofii.

Ján Šefránek

MOŽNOSTI A HRANICE FENOMENOLÓGIE

Najnovšia Mokrejšova práca¹ je na naše pomery nezvykle citlivým prienikom do štruktúry jednej filozofickej koncepcie. Autor si v nej kladie za úlohu „na rozборе problému intersubjektivity dokumentovať vlastné možnosti fenomenologickej koncep-

cie, ozrejmiť smer filozofického spytovania sa, ktorým sa jej úsilie orientuje, a objasniť metódy a interpretačné techniky, ktoré pri svojich analýzach používa“ (5—6).

V prvej kapitole načrtáva Mokrejš naj-samprv základnú charakteristiku fenomenológie a dokazuje, že Husserlovu fenomenológiu nemožno jednoducho prehlásiť za

¹ Mokrejš A., *Fenomenologie a problém intersubjektivity*, Svoboda, Praha 1969, 277 str.